

3 Αυγούστου 2023

Οσία Θεodώρα η εν Θεσσαλονίκη, η Μυροβλύτις

Ορθοδοξία / Αγιολογία

Συμεών Πασχαλίδης, Πρόεδρος Τμ. Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας ΑΠΘ, Διευθυντής
Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών

Αγία Θεοδώρα η εν Θεσσαλονίκη.

(Επιμέλεια Στέλιος Κούκος)

Αγία Θεοδώρα η εν Θεσσαλονίκη (812 - 29.8.892)

Η μνήμη της τιμάται στις: 5 ᾽Απριλίου, 3 καὶ 29 Αύγουςτου

Ἡ ὁσία Θεοδώρα ἀνήκει στὴν ὁμάδα τῶν ἁγίων τῆς εἰκονομαχικῆς περιόδου καὶ ἐπιπλέον ἀποτελεῖ τὴ δεύτερη μυροβλύτιδα ἁγία τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τὸν πολιοῦχο τῆς πόλεως, μεγαλομάρτυρα Δημήτριο· ἔχει μάλιστα ὑποστηριχθεῖ ὅτι ἡ μυροβλυσία τοῦ λειψάνου της μαρτυρεῖται πρὶν ἀπὸ τὴ μυροβλυσία τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

Ο βίος της

Ἡ ὁσία Θεοδώρα γεννήθηκε τὸ 812 στὴν Αἴγινα ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς, τὸν

Ἄντωνιο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἱερέας, καὶ τὴ Χρυσάνθη. Ὡστόσο, ἡ μητέρα της πέθανε κατὰ τὸν τοκετό, ἀφήνοντας τὴ Θεοδώρα ὀρφανή. Ὁ Ἄντωνιος, μετὰ τὸν αἰφνίδιο θάνατο τῆς συζύγου του, ἀποφάσισε νὰ ἀκολουθήσει ἐρημητικὸ βίον· γι' αὐτὸ ἐμπιστεύθηκε τὴ Θεοδώρα σὲ μία εὐσεβῆ συγγενῆ του, ἡ ὁποία κατέστη καὶ ἀνάδοχός της, δίνοντάς της τὸ ὄνομα Ἄγάπη.

Τὸ σωματικὸ κάλλος τῆς μικρῆς Ἄγάπης ὁδήγησε πολλοὺς ἐπιφανεῖς κατοίκους τῆς Αἰγίνας νὰ τὴ ζητοῦν σὲ γάμο, παρενοχλώντας διαρκῶς τὸν πατέρα της. Τελικά, ὁ Ἄντωνιος τὴν μνήστευσε σὲ ἡλικία μόλις ἑπτὰ ἐτῶν, ἡλικία πού σύμφωνα μὲ τὴ βυζαντινὴ νομοθεσία θεωροῦνταν τὸ κατώτερο ἐπιτρεπόμενον χρονικὰ ὄριο μνηστείας τῶν γυναικῶν, μὲ ἓνα πλούσιο καὶ σώφρονα ἄνδρα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται στὸ Βίον της, προφανῶς γιὰ νὰ καταδειχθεῖ ὡς ἐλάσσονος σημασίας τὸ γεγονὸς τῆς μνηστείας της καὶ τοῦ γάμου της ἀργότερα, σὲ σύγκριση μὲ τὸν αὐστηρὸ μοναχικὸ βίον πού ἀκολούθησε στὴ συνέχεια.

Τὴν περίοδο αὐτή, καὶ συγκεκριμένα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 825/830, μνημονεύονται γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιδρομὲς τῶν σαρακηνῶν πειρατῶν τῆς Κρήτης στὴν περιοχή τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Οἱ ἐπιδρομὲς αὐτὲς δὲν μαρτυροῦνται ἀπὸ κανένα βυζαντινὸ χρονογράφο, ἀλλὰ καθίστανται γνωστὲς μόνο ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων τῆς Αἰγίνας: τὸ Βίον τῆς ὁσίας Θεοδώρας, τὸ Βίον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοῦ Στειριώτη καὶ τὸ Βίον τῆς ὁσίας Ἀθανασίας τῆς ἐξ Αἰγίνης (οἱ ἐπιδρομὲς πού καταγράφονται στὸν τελευταῖο Βίον θεωροῦνται μεταγενέστερες αὐτῶν πού μαρτυροῦνται ἀπὸ τοὺς δύο ἄλλους Βίους). Οἱ ἐπιδρομὲς αὐτὲς ἦταν συχνές, προκαλώντας τὸν πανικὸ καὶ ἐπιφέροντας τὸ θάνατο σὲ πολλοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ καθὼς καὶ μεγάλης ἐκτάσεως λεηλασίες, εἶχαν δὲ ὡς ἐπακόλουθο τὴ βίαιη μετανάστευσή τους καὶ τελικὰ τὴν ἐρήμωση τοῦ νησιοῦ.

Μολονότι ὁ Βίος τοῦ ὁσίου Λουκᾶ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς Αἰγίνας μετανάστευσαν σὲ γειτονικὲς ἀκτὲς τῆς Φωκίδος καὶ τῆς Πελοποννήσου ἢ στὴν Ἀττικὴ καὶ στὶς Βοιωτικὲς Θῆβες, ὡστόσο ἡ ὁσία Θεοδώρα καὶ οἱ συγγενεῖς της -ὅπως ἄλλωστε καὶ πολλοὶ κάτοικοι τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, πού δέχονταν τὶς ἀλλεπάλληλες ληστρικές ἐπιδρομὲς τῶν Σαρακηνῶν- προτίμησαν νὰ καταφύγουν στὴ Θεσσαλονίκη, διότι ἡ συμβασιλεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας προστατευόταν ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ ὀχύρωσή της καὶ ἀπὸ τὸν πολιοῦχο της ἅγιον Δημήτριον, ὅπως τονίζει καὶ ὁ Θεσσαλονικέας κληρικὸς Ἰωάννης Καμινιάτης, καὶ θεωροῦνταν ἀπόρθητη πόλη.

Ὁ Βίος τῆς Ὀσίας δὲ διευκρινίζει, ἐὰν ἡ Θεοδώρα νυμφεύθηκε πρὶν ἢ μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ μετανάστευση· περιορίζεται μόνο στὴν πληροφορία ὅτι ὁ πατέρας της, ὄντας φίλος τῆς ἐρημίας, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἐχθρὸς τῶν εἰκονομάχων πού κρατοῦσαν ἐκείνη τὴν περίοδο τὰ σκῆπτρα τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ

ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἀνεχώρησε γιὰ κάποια ἄγνωστη ἐρημικὴ περιοχὴ κάτω ἀπὸ τὰ Θόρωπα, τοποθεσία ποὺ παραμένει ἀταύτιστη.

Ἡ Θεοδώρα ἀπέκτησε τρία παιδιά, ἀλλὰ τὰ δύο τελευταῖα πέθαναν, γεγονός ποὺ προσέθεσε ὀδύνη στὴν ἤδη πολυτάραχη ζωὴ της. Ἐντούτοις, τὸ γεγονός αὐτὸ ὀδήγησε τὴ Θεοδώρα καὶ τὸ σύζυγό της στὴν ἀπόφαση νὰ ἀφιερῶσουν τὸ πρῶτο παιδί τους, τὴν κόρη τους ποὺ ἀργότερα ἔλαβε τὸ μοναχικὸ ὄνομα Θεοπίστη, στὴ μικρὴ μονὴ τοῦ εὐαγγελιστῆ Λουκᾶ, κοντὰ στὴν Κασσανδρεωτικὴ πύλη, ποὺ βρισκόταν στὰ ἀνατολικά τείχη τῆς πόλεως, ὅπου ἠγουμένευε μία συγγενὴς της, ἡ Αἰκατερίνη, ἡ ὁποία ἦταν ἀδελφὴ τοῦ μετέπειτα ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἐντωνίου τοῦ ὁμολογητῆ (βλ. λῆμμα).

Ἡ ἐξέχουσα προσωπικότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐντωνίου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ πρῶτος ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης μετὰ τὸ τέλος τῆς Εἰκονομαχίας, ἀναγκάζει τὸ βιογράφο τῆς ὁσίας Θεοδώρας νὰ διακόψει τὴ ροὴ τῆς διηγήσεώς του, γιὰ νὰ σκιαγραφήσει σὲ ἑννέα παραγράφους (§ 10-18) τὸ πρόσωπο καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς τὸν ὁσιακὸ θάνατό του στὶς 2 Νοεμβρίου 844, λίγο μετὰ τὴν ἄνοδό του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅλες αὐτὲς οἱ πληροφορίες παραδίδονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ Βίο τῆς ὁσίας Θεοδώρας, ἐμπλουτίζοντάς τον μὲ σπουδαῖα ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ στοιχεῖα.

Λίγο μετὰ τὴ μοναστικὴ ἀφιέρωση τῆς Θεοπίστης πέθανε καὶ ὁ σύζυγος τῆς Θεοδώρας. Τὸ νέο τραγικὸ συμβᾶν δὲν κατέβαλε τὴν πίστη της, ἀλλὰ τὴν ὥθησε στὴν ἀπόφαση νὰ διαμοιράσει τὴν περιουσία της καὶ νὰ καταφύγει τὸ 837 στὴ μονὴ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, στὸ κέντρο τῆς πόλεως, ὅπου ἠγουμένευε ἡ ὁμολογήτρια Ἄννα. Ὁ χαρτοφύλακας Θεσσαλονίκης Ἰωάννης Σταυράκιος, ὁ ὁποῖος συνέγραψε τὸ 12ο αἰῶνα ἕνα ἐγκώμιο πρὸς τιμὴ τῆς ὁσίας Θεοδώρας (BHG 1740), ταυτίζει τὴν ἠγουμένη Ἄννα μὲ τὴν ἀνάδοχο καὶ κηδεμόνα τῆς ὁσίας στὴν Αἴγινα, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ πατέρα της Ἐντωνίου στὴν ἔρημο. Στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἡ νεαρὴ Ἀγάπη, σὲ ἡλικία εἰκοσιπέντε ἐτῶν, δοκιμάσθηκε καὶ ἔδωσε τὶς μοναχικὲς ὑποσχέσεις, λαμβάνοντας τὸ ὄνομα Θεοδώρα.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ Βίου καταλαμβάνει ἡ διήγηση τῆς μοναστικῆς ζωῆς καὶ ἀσκήσεως τῆς Ὀσίας στὸ κοινόβιο τοῦ ἁγίου Στεφάνου, προβάλλοντάς ἑντονα τὴν ὑπακοή της στοὺς κανόνες τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, τὴν ταπείνωση, τὴ φιλαδελφία, τὴν ἐλεήμονα φύση της καὶ κυρίως τὴ μεγάλη ἐπιμέλεια ποὺ ἐπιδείκνυε γιὰ τὴν πνευματικὴ της σωτηρία καὶ τὸ θεῖο ἔρωτά της πρὸς τὸν οὐράνιο Νυμφίο. Ὁ Βίος ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο ἀγιολογικὸ κείμενο τῆς Θεσσαλονίκης μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο προβάλλεται τόσο ἑντονα, ἀλλὰ καὶ τόσο ἑντεχνα, ἡ κοινοβιακὴ ζωὴ ὡς ἡ ἰδεώδης καὶ πλέον ἀσφαλὴς μορφὴ μοναχικῆς ζωῆς. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποκτᾶ ἀκόμη μεγαλύτερη σημασία ἂν συνεκτιμηθεῖ πὼς λίγες δεκαετίες πρὶν ἀπὸ τὴ συγγραφὴ

τοῦ Βίου τῆς ὁσίας Θεοδώρας, ἐμφανίζεται ἕνα ἄλλο ἀγιολογικὸ κείμενο, με ἀθωνικὴ προέλευση, ὁ Βίος τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτη, τοῦ πρώτου γνωστοῦ οἰκήτορα τοῦ ἹΑθω, ὅπου, ἀντίθετα, προβάλλεται ὁ ἰδιόρρυθμος μοναστικὸς βίος, ἐνῶ ἡ κοινοβιακὴ ζωὴ ἀπορρίπτεται καὶ κατακρίνεται ὡς δαιμονιώδης.

Ἡ Θεοδώρα ἔζησε στὸ κοινόβιο τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου πενήντα πέντε χρόνια, ἀπὸ τὸ 837 ὡς τὴν ἡμέρα τῆς ὁσιακῆς κοιμήσεώς της στὶς 29 Αὐγούστου τοῦ 892. Σ' αὐτὸ τὸ μακροπερίοδο διάστημα ὁ ἐνάρετος βίος της ὑπῆρξε ὑπόδειγμα μοναχικῆς βιοτῆς· εἶναι δὲ χαρακτηριστικὴ ἡ ἐκτενὴς ἀναφορὰ τοῦ βιογράφου της σὲ ὀρισμένα περιστατικά, ὅπου ἡ Ὁσία ἀντιμετώπισε με καταπληκτικὴ καρτερία καὶ δύναμη τὰ πολὺ αὐστηρὰ ἐπιτίμια ποὺ τῆς ἔθετε ἡ ἡγουμένη ἹΑννα γιὰ νὰ τὴν παιδαγωγῆσει.

Ἡ Θεοδώρα ἀρνήθηκε τὴν πρόταση νὰ ἀναλάβει τὸ πηδάλιο τῆς ἡγουμενίας κάποιας ἄλλης μονῆς, ἐνῶ ὅταν τὸ 868 τέθηκε στὴ μονὴ τοῦ ἀγίου Στεφάνου ζήτημα διαδοχῆς τῆς ἡγουμένης, ἐξελέγη ἡ κόρη της Θεοπίστη. ἹΕκτοτε ἡ Ὁσία ἐνέτεινε ἀκόμη περισσότερο τὸν ἀγῶνα της, ἐπιδιδόμενη καθημερινὰ σὲ ἔργα εὐποιίας καί, παρὰ τὴ γερωντική της ἡλικία, προσπαθοῦσε νὰ ἐπικουρεῖ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο στὰ διακονήματα τῆς μονῆς.

Ἡ μακαρία κοίμησις τῆς Ὁσίας ἐπῆλθε εἰρηνικὰ στὶς 29 Αὐγούστου τοῦ 892, σὲ ἡλικία ὀγδόντα ἐτῶν, καὶ συνοδεύθηκε ἀπὸ μία ἀλυσίδα θαυμάτων κατὰ τὴν ταφὴ της, ποὺ συνεχίσθηκαν ὡς τὴ μετακομιδὴ τοῦ λειψάνου της στὶς 3 Αὐγούστου τοῦ 893 σὲ μαρμάρινη λάρνακα, ἐντὸς τοῦ παρεκκλησίου τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, στὸ καθολικὸ τῆς μονῆς, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτήν. Τὰ θαύματά της προκάλεσαν τὴν ἐξάπλωσις τῆς φήμης της καὶ τὴ συρροὴ μεγάλου πλήθους πιστῶν, ποὺ ἐπιζητοῦσαν τὴ συναντίληψη τῆς Ὁσίας καὶ τὴ θεραπευτικὴ της ἐπέμβασις, καὶ ὀδήγησαν στὴ σκέψη νὰ φιλοτεχνηθεῖ ἡ πρώτη εἰκόνα της, ποὺ τοποθετήθηκε ἐπάνω ἀπὸ τὴ λάρνακά της.

Τὸ στοιχεῖο ποὺ προσιδιάζει στὴν περίπτωσις τῆς Ὁσίας Θεοδώρας εἶναι ἡ ἔκβλυσις εὐώδους ἐλαίου (μύρου) ἀπὸ τὸ λείψανό της, τὴν κανδήλα ποὺ κρεμόταν πάνω ἀπὸ τὴ λάρνακά της καὶ τὴν εἰκόνα της. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ κατατάσσει τὴν ὁσία Θεοδώρα στὴν κατηγορίαν τῶν μυροβλυτῶν ἀγίων τῆς ἹΕκκλησίας μας.

ἹΙδιαίτερα σημαντικὲς εἶναι καὶ οἱ μαρτυρίαι ποὺ ἀντλοῦμε ἀπὸ ἱστορικὰ ἔργα καὶ ἀπὸ ξένους περιηγητὲς τῆς ὑστεροβυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου, σχετικὰ με τὴν κατάστασις τοῦ λειψάνου τῆς ὁσίας Θεοδώρας. Τὸ 1405 τὸ ἱερὸ λείψανό της προσκύνησε ὁ Ρῶσος ἹΙγνάτιος ὁ ἐκ Σμολένσκ, ἐνῶ τὸ 1420 ὁ, ἐπίσης Ρῶσος, διάκονος Ζωσιμᾶς ἔμεινε ἐκπληκτὸς στὴ θέα τοῦ λειψάνου τῆς Ὁσίας, διότι ἔδινε τὴν ἐντύπωσις ζωντανοῦ σώματος, καὶ προσθέτει ὅτι τὰ ἐνδύματά του

ήταν διαποτισμένα από το μυρίπνοο έλαιο που πήγαζε απ' αυτό. Κατά την άλωση τής Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους το 1430, το τίμιο λείψανο κατατεμαχίσθηκε και διασκορπίσθηκε, αλλά ή εύσέβεια τών Θεσσαλονικέων το άπεκατέστησε στην πρότερη σχεδόν κατάστασή του. Τελευταία χρονολογικά, αλλά έξαιρετικά σημαντική είναι ή μαρτυρία του Γάλλου Robert de Dreux το 1669, ό όποιος είδε “το λείψανον τής άγίας Θεοδώρας διατηρούμενον όλόκληρον και του όποιου ή σάρξ είχε προσλάβει σκοτεινήν χροιάν, αλλά χωρίς να πάθει τίποτε, μολονότι πάμπολλα έτη παρήλθον από του θανάτου τής άγίας. Εύρίσκετο τοποθετημένη επί μικρᾶς νεκρικής κλίνης, ως εάν έκοιμᾶτο”. Φαίνεται, ώστόσο, πως οι δύο πυρκαγιές τής Θεσσαλονίκης, που προξένησαν σοβαρές βλάβες στο καθολικό τής μονής, έβλαψαν και το ιερό λείψανο τής όσίας Θεοδώρας, όπως διαπιστώνεται από την κατάσταση στην όποία βρίσκεται σήμερα, στην ξύλινη λάρνακα όπου φυλάσσεται, στο άριστερό παρεκκλήσιο του καθολικού τής μονής τής άγίας Θεοδώρας.

Οι πηγές του βίου της

Τα δύο άγιολογικά κείμενα που γράφτηκαν προς τιμήν τής όσίας Θεοδώρας από το Γρηγόριο, κληρικό τής Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, συνιστούν πολύτιμες πηγές τόσο για το βίο της όσο και για άλλα σημαντικά για την έκκλησιαστική και πολιτική ιστορία τής εικονομαχικής και μεταεικονομαχικής περιόδου γεγονότα. Το πρώτο είναι ό Βίος της, ένα από τα άξιολογότερα δείγματα τής άγιολογικής παραγωγής του “χρυσού αιώνα” τής ‘Αγιολογίας. Αρχικά έκφωνήθηκε από το Γρηγόριο στο καθολικό τής μονής τής άγίας Θεοδώρας κατά την ήμέρα τής έορτής της, κι έλαβε τή μορφή γραπτού κειμένου το 894. “Αν και γράφηκε μισόν αιώνα μετά το τέλος τής Εικονομαχίας, το κείμενο αυτό διαπνέεται από έμφανή άντιεικονομαχικό χαρακτήρα και είναι έμπλουτισμένο με σημαντικά ιστορικά και τοπογραφικά στοιχεία που συνδέονται με το άντικείμενο τής διηγήσεως και έπιβεβαιώνουν τον άπόλυτο σεβασμό του συγγραφέα στην ιστορική ακρίβεια. ‘Ο Βίος διασώζεται και σε παραφρασμένη μορφή σε ένα χειρόγραφο του 14ου αιώνα· πιστεύεται ότι ή παράφραση αυτή πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 13ου ή στις αρχές του 14ου αιώνα.

‘Ο Βίος συμπληρώνεται από το δεύτερο κείμενο του Γρηγορίου κληρικού, τή Διήγηση περι τής μεταθέσεως του τιμίου λειψάνου τής όσίας Θεοδώρας, που άναφέρεται στη μετακομιδή του τιμίου λειψάνου τής όσίας Θεοδώρας στις 3 Αύγούστου του 893 και παρέχει πολυ άξιόλογες ιστορικές πληροφορίες. Είναι χαρακτηριστικό πως και στα δύο κείμενα ό Γρηγόριος “δένει” τόσο άρρηκτα τα γεγονότα τής ιστορίας με τα θαύματα τής ‘Οσίας, ώστε, έντάσσοντάς τα μέσα στο γενικό ιστορικό πλαίσιο, έπιτυγχάνει να προσδώσει σ’ αυτά μία

ἀναμφισβήτητη ἀξιοπιστία, ἡ ὁποία συνδυάζεται καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τόσο ὁ ἴδιος ὅσο καὶ οἱ ἀκροατές του ἦταν αὐτόπτες μάρτυρες πολλῶν θαυμάτων.

Τὸ συναξάριο τῆς “θαυματουργοῦ μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ”, ποῦ ἀναγράφεται στὸ Κωνσταντινουπολιτικὸ Συναξάριο (5 Ἀπριλίου), θεωρεῖται πλέον βέβαιο ὅτι δὲν ἀναφέρεται σὲ μία ἄλλη ὁμώνυμη ὁσία (βλ. Θεοδώρα “ἡ παλαιά”), ὅπως εἶχαν ὑποστηρίξει παλαιότερα ἀρκετοὶ μελετητές, ποῦ παρασύρθηκαν ἀπὸ τὴ διαφορετικὴ ἐορτολογικὴ ἔνδειξη καὶ ἀπὸ τὸ “ἄγνωστο” ὑπόμνημα ποῦ παρατίθεται, ἀλλὰ στὴ μυροβλύτιδα Ὑσία, τῆς ὁποίας ἡ φήμη εἶχε, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Γρηγορίου κληρικοῦ, ἐξαπλωθεῖ ταχύτατα (“καὶ μεγαλυνομένης ὅτι μάλιστα τῆς περὶ τὴν ὁσίαν φήμης”). Ἐνα δεῦτερο βυζαντινὸ συναξάριο τῆς ὁσίας Θεοδώρας παραμένει ἀνέκδοτο, ἂν καὶ ἔχει ἐκδοθεῖ σὲ δημῶδη γλῶσσα στὶς ἔντυπες Ἀκολουθίες τῆς Ὑσίας.

Δύο σημαντικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ὁ χαρτοφύλακας Θεσσαλονίκης Ἰωάννης Σταυράκιος τὸ 12ο αἰῶνα καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας ὁ Χαμαετός, τοῦ ὁποίου ἡ μητέρα ἐγκαταβίωσε στὴ μονὴ τῆς ἁγίας Θεοδώρας, συνέγραψαν ἐγκωμιαστικοὺς λόγους γιὰ τὴ μυροβλύτιδα ὁσία, βασιζόμενοι στὰ στοιχεῖα ποῦ παρέχει ὁ Βίος τῆς.

Ὁ ἐγκωμιαστικὸς λόγος τοῦ Ἰωάννη Σταυρακίου παραφράστηκε τὸ 18ο αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Συμεὼν καὶ συμπεριλήφθηκε στὴν πρώτη ἔντυπη Ἀκολουθία τῆς ὁσίας Θεοδώρας, ποῦ ἐκδόθηκε τὸ 1731 στὴ Μοσχόπολη. Ἀκολούθησε ἡ ἔκδοση δύο ἀκόμη Ἀκολουθιῶν, ἡ πρώτη τὸ 1853 στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ δεῦτερη τὸ 1902. Ἀκολουθία στὴν ὁσία Θεοδώρα συνέθεσε ἐπίσης καὶ ὁ μακαριστὸς ὑμνογράφος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, μοναχὸς Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, ἐνῶ μία ἄγνωστη χειρόγραφη Ἀκολουθία τῆς ὁσίας Θεοδώρας σώζεται στὸ χειρόγραφο 147 τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Ζάβορδας, ποῦ χρονολογεῖται τὸ 15ο αἰῶνα καὶ γράφηκε ἀπὸ τὸν μοναχὸ Ἰωακείμ, δομέστικο καὶ ἀδελφὸ τῆς ἐν λόγῳ μονῆς.

Κανόνες πρὸς τιμὴν τῆς ὁσίας Θεοδώρας συνέθεσαν ὁ ὄσιος Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰσίδωρος καὶ ὁ δικαιοφύλαξ καὶ μέγας σακελλάριος τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Δημήτριος Κανίσκης Καβάσιλας, ἐνῶ ἀρκετοὶ Κανόνες ποῦ περιλαμβάνονται στὶς ἔντυπες Ἀκολουθίες τῆς Ὑσίας, παραδίδονται ἀνωνύμως· ἐπίσης, Κανόνες ποῦ δὲ σώζονται σήμερα, συνέθεσε σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Γεωργίου Σφραντζῆ καὶ ἡ “Παλαιολογίνα”, μία μοναχὴ ποῦ ἀσκήτευσε στὴ μονὴ τῆς ἁγίας Θεοδώρας τὸ 14ο αἰῶνα. Ὡστόσο, ἡ πατρότητα τοῦ Κανόνα, ποῦ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωσήφ Ὑμνογράφου, δημιουργεῖ ἓνα σοβαρὸ πρόβλημα, ἀφοῦ ὁ συνθέτης του κοιμήθηκε τουλάχιστον ἕξι χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ὁσίας Θεοδώρας. Εἶναι πιθανό, πῶς ὁ Κανόνας

συνετέθη ἀπὸ τὸ μαθητὴ τοῦ ὁσίου Ἰωσήφ, Θεοφάνη τὸ Σικελό, ὁ ὁποῖος συνέθεσε καὶ ἄλλους κανόνες ποὺ παραδίδονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου του.

Τέλος, στὴ μετακομιδῇ τοῦ λειψάνου τῆς ὁσίας Θεοδώρας ἀφιερώνει καὶ ἕνα ἐπίγραμμα ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας.

Ἡ τιμὴ τῆς

Ἡ μυροβλυσία καὶ τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων ποὺ ἐπιτελοῦσε διαρκῶς τὸ τίμιο λείψανο τῆς Ὁσίας, τὴν τοποθέτησαν σὲ ἰδιαίτερα ὑψηλὴ θέση στὴ θρησκευτικὴ συνείδηση τῶν Θεσσαλονικέων. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἀξιοπρόσεκτη συνύπαρξη-συναπεικόνιση τῶν δύο μυροβλυτῶν ἀγίων τῆς Θεσσαλονίκης στὰ κουτρούβια, τὰ μολύβδινα φιαλίδια ποὺ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ μύρου ποὺ ἐλάμβαναν οἱ πιστοὶ ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν μυροβλυτῶν ἀγίων, ὡς εὐλογία. Ἐνδεικτικὴ τῆς μεγάλης τιμῆς ποὺ ἀπέδιδαν οἱ Θεσσαλονικεῖς στὴ θαυματουργὸ μυροβλύτιδα ἁγία, εἶναι καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Μ. Χατζῆ Ἰωάννου στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα: “Ἡ νῦν Μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης... τιμᾶται ἐπ’ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τῆς ἁγίας Θεοδώρας καὶ τοῦ Παλαμᾶ οὗ φέρει καὶ τὸ σῶμα”. Μαρτυρεῖται δηλαδὴ ὅτι ὁ ναὸς ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ ὅπου καὶ ὁ σημερινὸς μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἦταν ἀφιερωμένος στοὺς τρεῖς πιὸ λαοφιλεῖς ἁγίους τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ μοναδικὴ σωζόμενη ἀπεικόνιση τῆς ὁσίας Θεοδώρας, ἡ ὁποία ἔχει δυστυχῶς καταστραφεῖ, βρισκόταν σὲ τοιχογραφία τοῦ 11ου αἰῶνος στὸ προστώο τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας στὴ Θεσσαλονίκη. Μία δεύτερη εἰκόνα, μαρμάρινη σὲ στάση δεήσεως (orante), ἡ ὁποία χρονολογεῖται τὸν 9ο αἰ. καὶ φέρει τὴ συντομογραφημένη ἐπιγραφή ΜΡ (= ΜΗΤΗΡ) ΘΥ (= ΘΕΟΥ), ἔχει πρόσφατα ὑποστηριχθεῖ ὅτι δὲν ἀπεικονίζει τὴ Θεοτόκο, ἀλλὰ τὴν ὁσία Θεοδώρα, ταύτιση ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖται νὰ τεκμηριωθεῖ μὲ βάση τὶς ἀρκετὰ ἀναλυτικὲς πληροφορίες ποὺ παρέχει ὁ Γρηγόριος κληρικὸς γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς Ὁσίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνέβλυζε εὐῶδες ἔλαιο. Ὡστόσο, ἡ ταύτιση αὐτὴ παραμένει σὲ ἀρκετὰ σημεῖα εὐάλωτη, ἐφόσον δὲν λαμβάνονται ὑπόψη ὅλες οἱ σχετικὲς πληροφορίες ποὺ παρέχει ὁ Βίος, καθὼς καὶ οἱ ἀντίστοιχες περιπτώσεις ἀγίων γιὰ τοὺς ὁποίους κατασκευάζονται λίθινες εἰκόνες τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο. Ἀπεικονίσεις τῆς ὁσίας Θεοδώρας ὑπάρχουν καὶ στὰ κουτρούβια, τὰ ὁποῖα ἐντοπίσθηκαν σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Βαλκανικῆς· συνήθως ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ ἀπεικονίζεται ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ὁσία Θεοδώρα, ἡ ὁποία φέρει μαφόριο καὶ κρατεῖ στὸ δεξιὸ χέρι σταυρό. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ λιθογραφημένη εἰκόνα ποὺ ὑπάρχει στὴν Ἀκολουθία τοῦ 1853, στὴν ὁποία

συναπεικονίζονται ή όσία Θεοδώρα και ή όσία Θεοπίστη.

Ό έορτασμός τής μνήμης τής όσίας Θεοδώρας έπικράτησε νά τελείται στις 3 Αύγούστου, δηλ. κατὰ τήν ήμέρα τής μετακομιδής τοϋ λειψάνου της, και όχι στις 29 Αύγούστου, διότι συνέπιπτε με τήν έορτή τής άποτομής τής κεφαλής τοϋ Τιμίου Προδρόμου. Γι' αυτό τò λόγο, έμφανίζεται σε χειρόγραφα και έορτολογική μετατόπιση μίας ήμέρας, δηλ. ή μετάθεση τής έορτής στις 30 Αύγούστου. Ό 5η Όπριλίου παρέμεινε ώς μία δεϋτερη έορτολογική ένδειξη για τή μνήμη τής όσίας Θεοδώρας στις έντυπες συναξαριακές συλλογές, όπου ύφίσταται βέβαια και ή προαναφερθεΐσα σύγχυση περι τών δύο όμωνύμων όσίων γυναικών τής Θεσσαλονίκης.

[...]

Δημοσιεύει στον τόμο του Κέντρου Αγιολογικών Μελετών της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, «Το αγιολόγιον της Θεσσαλονίκης», τόμος α', έκδοση Ιεράς Μονής Αγίας Θεοδώρας, Θεσσαλονίκη 1996 και στην ιστοσελίδα της Ι.Μ. Θεσσαλονίκης <http://www.imth.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&&page=147&saintid=69>

MISSING_ARG_ACCESS_TOKEN